

ארי יצחק שבט

arishvat@gmail.com

הופיע ב-המעין, ניסן תשע"ד, עמ' 29-36

"חוטפין מצות בלילי פסחים" - חמש גישות חינוכיות כיצד

לשמור על הילדים מלהתרחק בליל הסדר ומקיום מצוות

מוקדש לרפואת אבי מורי הרב משולם בן פרידל, שזכה לחנך אלפים רבים לאהבת התורה והמצוות, בתוך שאר חולי ישראל

הקדמה

1. שיטת הרמב"ם: הזדהות ואסוציאציות חיוביות
  2. שיטת ספר המכתם: התלהבות
  3. שיטת הר"ן: משמעת
  4. שיטת הראב"ד: התאמת הציפיות
  5. שיטת הריטב"א: גירוי אינטלקטואלי
- סיכום

הקדמה

"תניא רבי אליעזר אומר חוטפין מצות בלילי פסחים בשביל תינוקות שלא ישנו"¹. כמה וכמה פירושים נמצאים בראשונים בהסבר הלשון "חוטפין מצות" שבברייתא; ונראה שכל אחד מהראשונים האלו פירש את הביטוי הזה לא רק בהתאם לגירסתו ולהבנתו בסוגיה² - אלא גם לפי תפישתו החינוכית³, כשהוא מסביר מה מוטל על ההורים לעשות כדי שילדיהם יתעניינו בענייני ליל הסדר. לדעתי יתכן שיש גם מקום ללמוד מהפירושים השונים האלו כיצד לא "לאבד" את ילדינו לא רק במשך ליל הסדר - אלא בכל מהלך החיים, איך לגדל אותם באורח חיים של תורה כך שיישארו נאמנים לתורה ולמצוות.

1. שיטת הרמב"ם: הזדהות ואסוציאציות חיוביות

---

¹ בבלי, פסחים קט ע"א.

² יש גורסים "מצה" ולא "מצות". הב"ח מוחק "שלא ישנו" וגורס "חוטפין מצה... בשביל תינוקות", לעומת רש"י והריטב"א שמוסיפים רק "שישאלו", ראו הערה 32. השו"ג גרסת הר"ח שמוסיף כמו אצלנו "שלא ישנו", אך גם "וישאלו", וכן הוא בכת"י מינכן, וראו בגרסאות הרשב"ם.

³ ראו בהמשך בהערות 14, 20 ו-35, שהגישות כלל לא סותרות אלא משלימות בהדגשים שונים.

הרמב"ם מסביר⁴ "וצריך לעשות שינוי בלילה הזה כדי שיראו הבנים וישאלו ויאמרו 'מה נשתנה...!'. וכיצד משנה? מחלק להם קליות ואגוזים... וחוטפין מצה זה מיד זה, וכיוצא בדברים האלו". מוסיף המאירי: "כדי שישתעשעו התינוקות בכך"⁵, והנמוקי יוסף: "דרך שחוק וחיבוב מצוה"⁶. בעל הערוך השולחן מניח שזהו המקור למנהג העתיק של גניבת האפיקומן⁷. לדעת הרמב"ם אם במשך ליל הסדר יהיו שעשועים ושחוק הילד ימשיך להתעניין בסדר, וכך "לא נאבד" אותו לא לשינה ולא למשחקים אחרים.

וכך במשך כל החיים, אם קיום המצוות ישאיר טעם טוב וזיכרונות חיוביים בילדים עוד משחר ילדותם, אם זה יעורר בהם אסוציאציות חיוביות בהכרה ובתת-ההכרה, סביר שגם בהתבגרותם ירצו הילדים, ברבדים השונים של מודעותם, להמשיך לקיים את אותו אורח חיים. לא צריך להיות פסיכולוג גדול כדי לשער שאם למשל ההכנות לשבת בבית מעוררות אסוציאציה של לחץ וצערות⁸, ואם סעודות השבת עוברות במתח מתמיד בין הילדים להוריהם, בהתבגרותם הילדים הפקחים עלולים שלא לרצות לשמור שבת.

בדומה לכך שמעתי מהגר"מ פיינשטיין זצ"ל, שמה שהרס את שמירת המצוות אצל ילדי המהגרים שהגיעו בדור הקודם לאמריקה, היה בכך שגם אם שמרו ההורים את השבת - השמירה הייתה מלווה עם אנחה: "אוי, איז שווער צו זיין א ייד!" (=קשה להיות יהודי!). איזה ילד ירצה "להיות יהודי" באווירה כזאת?

בעצמי חוויתי מקרה דומה. לקראת סוף השליחות שלי בחו"ל לפני כמה שנים הצהיר בפניי ילד ממשפחה חילונית, שלימדתי אותו עם קבוצת ילדים לימודי יהדות אחה"צ לקראת בר המצוה, שאינו מעוניין לשמור על זהותו היהודית בעתיד: "לקראת כל חג למדנו השנה ש'זה רצה להרוג אותנו, זה ניסה להרוג אותנו, וזה הצליח להרוג אותנו'; אז למה שארצה להיות יהודי?!" לא רק האסוציאציה החיובית חשובה, אלא גם הקשר עם ההורה שמסמל עבור הילד את המסורת⁹. השאלה המרכזית בתת-המודע של המתבגר היא "במה אני דומה/שונה מאבא שלי"? ההורה מהווה עבור בנו את ה"נורמה" שהיא הבסיס לשינויים עליהם יחליט המתבגר תוך כדי

⁴ רמב"ם, הל' חמץ ומצה פ"ז, ה"ג.

⁵ מאירי, בית הבחירה, פסחים, שם.

⁶ נמוקי יוסף, שם.

⁷ ערוך השולחן, אורח חיים סימן תעב, ב, "זהו המנהג שהתינוקות חוטפין האפיקומן מתחת הכר". כן כתב גם ר"מ הקטן קליין, שו"ת משנה הלכות יא, סימן שצג, שמצדיק בכך את "מנהג ישראל קדמון", אך מציע בנוסף לאפיקומן לחטיפה, להחביא אפיקומן "אמיתי" מתחת ידו, שהוא זכר לקרבן פסח, שנפסל בהיסח הדעת.

⁸ על אף הסוגיה בבבא קמא לט ע"א, שזה בגדר הנורמלי לרוץ בערב שבת, הריצה לא חייבת להיות מלווה עם לחץ וצערות.

⁹ ראו רמ"ש מדוינסקי, משך חכמה, ויקרא יט, ג.

גיבוש זהותו¹⁰; אם הבן ככלל מזדהה עם אביו (והבת עם אמה) הוא יבטא את השוני ממנו במאפיינים חיצוניים ושוליים, כמו תספורת או לבוש (לקולא ולחומרא) וכד', אך ימשיך לדבוק באמונות ובדעות ובמעשי המצוות מתוך הזדהות ורצון.

גם הקדשת תשומת לב ראויה לילדים היא חלק ממה שניתן ללמוד מגישת הרמב"ם. הפסיכולוג אדלר החשיב את תשומת הלב כאחד מהצרכים החשובים של כל אדם¹¹. אם ילד במשפחה דתית מרגיש שאינו זוכה לתשומת לב מספיקה, הוא מהר יגלה שגם אם יש עוד עשרה אחים במשפחה – הילד שמזלזל בשמירת מצוות זוכה מהוריו לתשומת לב לא פרופורציונאלית. כשהאחים יגלו רצו זה יתכן מאוד שהם יחקו את האח הזה במקום לחקות את הוריהם או את האחים שהולכים בתלם.

חשוב על כן, שההורה יבלה זמן רב, בכמות ובאיכות, עם כל אחד מילדיו, כדי שמתוך אהבה, לא רק שהילד לא ירצה להכאיב להורה במרדו, אלא אדרבה ירצה להזדהות עם העקרונות המרכזיים ביותר בעיניו. אם נעים לו להיות עם אבא, ו"כיף" לו לקיים מצוות, ההזדהות תמשיך להישמר במלוא כוחה אפילו אם יתעוררו אצלו שאלות וקושיות בדרך. על אף החשיבות שקיימת להתמודד בכנות עם קושיות באמונה¹² - לא "מתים" מקושיות. גם הניסיון האישי שלי במדרשות ובמכללות בהן אני מחנך מלמד שהרבה יותר משמעותי בדתיותו של האדם הוא מה קורה לקרה אצלו בבית בילדותו, והאם הרגיש צורך למרוד בדרך הוריו.

2. שיטת ספר המכתם: התלהבות

לבעל ספר המכתם, ר' דוד ב"ר לוי מנרבונה, דגש שונה במקצת: "ויש מפרשים 'חוטפין' - גוזלין וטורפין זה מזה"¹³. לדעתו נראה שלא מדובר במשחק מענג, אלא שחוטפים דרך התלהבות¹⁴, וכפי שהוסיף שם המאירי (אף הוא מפרובנס בערך באותה תקופה) "דרך המייה וחטיפה זה מזה", "שאוכל דרך גרגרנות בחפזון, על דרך חוטפין מצה בערבי פסחים"¹⁵. החיד"א

¹⁰ E. H. Erikson, Life History and the Historical Moment, N.Y. 1975

¹¹ E. Hoffman, The Drive for Self: Alfred Adler and the Founding of Individual Psychology. New York 1994

¹² ראו אצל ידידי שרגא פשרמן, דתלש"ם: נוער הכיפות הזרוקות, אלקנה תשנ"ט, וכן הראי"ה קוק, "הדור", "הפחד", עקבי הצאן- אדר היקר, ירושלים תשמ"ב.

¹³ ספר המכתם, פסחים ק"ט ע"א.

¹⁴ המאירי כנראה מחבר בין הסבר הרמב"ם לבין ספר המכתם, ראו לשונו לעיל הערה 5, "דרך המייה... כדי שישתעשעו התינוקות".

¹⁵ ר"מ המאירי, על קידושין, מ"ב, בשם רבותיו.

כנראה אף לומד מהביטוי "חוטפין מצה" שאם שניים יושבים בבית הסוהר, ויש רק כזית אחת של מצה, אין להיות נימוסי ולוותר לחברו, אלא שעליו להזדרז לחטוף את המצה "וכל דאלים גבר"¹⁶! יש כאן הבנה חינוכית נוספת, הטוענת שההתפתחות החינוכית של הילד בנויה על **מיון וסיווג** תמידי של **קביעת סדרי העדיפות** בחיים¹⁷. הורה שכועס כשנשברת צלחת אך איננו מגיב באופן דומה כשהילד מדבר לשון הרע או מחלל שבת, מבהיר לילדיו שאף אם בפיו השבת חשובה מכסף וזהב וששמירת הלשון היא מצוה חשובה במיוחד, לאמיתו של דבר מדובר רק במס-שפתיים. "בפיו ובשפתיו כבדוני, ולבו רחוק ממני"¹⁸. כשילד רואה שאביו מתלהב יותר במשחק כדורסל מאשר בשמחת תורה, זה נקבע כסדר העדיפות גם אצלו. כך אי אפשר לעודד או לחייב את הילד להשתתף בחוג לימוד תורה כשאביו מבלה את הפנאי שלו בגלישה באינטרנט, כי הדוגמה האישית קובעת יותר. כשאומרים הילדים דברי תורה במהלך סעודת השבת והאב עסוק יותר בלעיסת הצ'ולנט, יתכן שההתלהבות ההתנהגותית היא מה שתגבר אצל ילדיו, ובמקרה "הטוב" יחשבו רק שאביהם מתנהג בצביעות.

עיקרון חינוכי זה מתבטא היטב בדברי ר"מ אלשיך, המדגיש שאם רוצה אדם להנחיל תורה לבניו תחילה עליו להיות בעצמו לומד תורה, קודם "והיו הדברים האלה... על לבבך", ורק לאחר מכן תוכל לקיים "ושננתם לבניך"¹⁹. ונראה לענ"ד שזה גם הפירוש הפשוט של המשפט בסוף "ובא לציון": "...ולעובדו בלבב שלם למען... לא נלד לבהלה". כמובן שלא מדובר בהתלהבות מאולצת או מלאכותית, אלא בעבודה פנימית אמיתית של כל הורה במשך שנים רבות.

3. שיטת הר"ן: משמעת

החינוך לא יכול להתבסס רק על "עשה טוב" של הנאה והתלהבות. הר"ן²⁰ מוסיף שצריך גם "סור מרע"²¹ ועמידה על משמעת כדי לחנך את הילד.

---

¹⁶ ברכי יוסף, אורח חיים סימן תפב, בשם ספר בית יהודה, וסמליות דומה נמצאת אצל השפת אמת, ויקרא, פסח, שנת תרל"ט.

¹⁷ D. Popenoe, "We Are What We See: The Family Conditions for Modeling Values for Children", <http://parenthood.library.wisc.edu/Popenoe/Popenoe-Modeling.html>

¹⁸ על פי ישעיהו כט, יג.

¹⁹ ר"מ אלשיך, תורת משה, דברים ו, ו-ז.

²⁰ כך הסברו היחיד של הר"ן והראשון של רבנו ירוחם, תולדות אדם וחווה, נתיב ה חלק ד, דף מג טור א. נציין שהרשב"ם וגם רש"י מביאים כמה מהפירושים השונים.

²¹ על פי תהלים לד, טו.

ולי נראה חוטפין - מסלקין את הלחם מיד התינוקות, שלא יהו ישנים מתוך מאכל הרבה כדרך התינוק לאחר אכילתו, ושוב לא ישאלו. אבל עכשיו כשחוטפים מהן לא ישנו וישאלו, כלומר לא ישנו [מפני] שלא אכלו כדי שובען... וכן מוכח לשון התוספתא, דתניא ר' אליעזר אומר חוטפין מצה לתינוק כדי שלא יישן. ר' יהודה אומר משמו אפילו לא אכל אלא חזרת אחת ולא טיבל אלא פרפרת אחת חוטפין מצה לתינוק כדי שלא יישן²².

במיוחד בדור בו אנו מדגישים, ובצדק, את החינוך להזדהות ואהבת התורה²³, אנו נוטים לפעמים לשכוח ש"חושך שבטו שונא בנו"²⁴. לפעמים הורים מגזימים ברצונם להתקרב לילדיהם, ומפנקים אותם ללא גבולות וללא משמעת. ילד שמתרגל לעשות ככל העולה על רוחו יתקשה כשיתבגר לקבל עליו עול מלכות שמים, כמו גם את עולו של המפקד בצבא או עול האחריות לפרנסת המשפחה.

כשם שחשוב לפעמים לומר לילד, "לא אוכלים עד שנגמור את 'מגיד'", חשוב גם לסנן את ההרגלים שלו בקריאה, באינטרנט ולפעמים בבחירת חברים שעלולים להשפיע עליו לרעה. אפילו אריך פרום, ה"גורו" של הורים רבים בשנות ה-60" להעניק יותר חופש לילדיהם, הדגיש בספרו "בריחה מהחופש", שהתכוון לחירות אמיתית, ולא להפקרות ואנרכיה, ללא קיום אדומים.²⁵

---

²² תוספתא, פסחים י, ט, ההמשך (מהד' רש"ל) מוכיח אף יותר, "ר' לעזר אמ' חוטפין מצה לתינוקות בשביל שלא ישנו ר' יהודה או' אפי' לא אכל אלא פרפרת אחת אפי' לא טבל אלא חזרת אחת חוטפין מצה לתינוקות בשביל שלא ישנו עד היכן הוא אומ' בית שמיי או' עד אם הבנים שמחה ובית הלל אומ' עד חלמיש למעינו מים".

²³ הרחבתי על כך במאמריי, "כדאי שנפסיק לראות את הגלות כאלטרנטיבה", צוהר כג (חורף, תשס"ו), עמ' 55-66; "הגלות איננה אלטרנטיבה", מקור ראשון, מוסף שבת, ה' בכסלו תשע"א, עמ' 14-15; "שיטתם של הרב קוק והרב הרצוג בענין הגאולה השלישית", המעין 200 נב, ב (טבת תשע"ב), עמ' 162-167, בין השאר, להסביר מה התועלת בגילויים של חז"ל (ובדורות האחרונים, של מרן הרב קוק, הרי"א הרצוג ואחרים) לפרסם שיש גאולה "בעתה" ושאו בעיצומה, אף ללא תשובה, על אף השאננות שהדבר עלול לגרום. אלא שגישה זאת מתאימה ביותר לשיטה החינוכית המודרנית שההדגש הוא על הסברה והזדהות ופחות על מכות ועונשים או אפילו פרסים חיצוניים. כשהסתיר הקב"ה את פניו בשואה, הדבר לא גרם חזרה בתשובה המונית, ורבים היו כל כך רחוקים מהתורה שכלל לא "חיפשו אותו". הציר של שכר-עונש מתאים בעיקר לאנושות בצערותה הילדותית (ראו רמב"ם, הל' תשובה, פ"ה, ה"ה), אך הציר של אידיאליים, הזדהות ואמת, יותר מתאים לאנושות שהתבגרה לקראת הגאולה, ראו בהמשך הערה 37.

²⁴ משלי יג, כד.

²⁵ E. Fromm, *Escape From Freedom*, N.Y. 1941

כפי שאמר אביו של החייל החטוף נחשון וקסמן הי"ד, הקב"ה תמיד שומע, "אך לאבא מותר לענות גם 'לא', ואף רצוי שכך.²⁶ במיוחד בעידן של פיתויים חזקים, אם לא נציב משמעת וקיום אדומים, אנו גם עלולים לאבד את הילד.

4. שיטת הראב"ד: התאמת הציפיות

יחד עם החשיבות של משמעת, חשוב להורה לא לטעות בציפיות מוגזמות מהילדים הרכים. מסביר הראב"ד: "חוטפין מצה- פירוש אחר, ממהרין לאכול כדי שלא יישנו".²⁷ אם הילדים אכן רעבים ורוצים לאכל, מותר ואף רצוי ללמדם סבלנות, כפי שכתבו הר"ן והרשב"ם, שצריכים לגמור קודם את ה"מגיד". אך יש להתחשב בבעיה המצויה שמאריכים כל כך ב"מגיד" עד ש"נאבד" את הילדים הקטנים.

כבר הדגישו הכלבו ואחרים, שהעיקרון ש"כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח", מדובר לאחר שהילדים, שהם "גיבורי" הסדר, כבר הלכו לישון.²⁸

לעתים קרובות, הורים מצפים שבנם יהיה גדול הדור או צדיק יסוד עולם, ושוכחים שהוא רק בן עשר. צפיות מוגזמות עלולות לשבור את הילד או לפחות להלחיץ או אף לייאש אותו, ולהעניק לו דימוי עצמי נמוך שיהיה קשה לשנות. לא רק שיש להימנע מלהכריח ילד עם בעיות בזיכרון ללמוד דברים רבים בעל-פה, אלא יש להיזהר אף אצל ילד שיש לו זיכרון טוב, לא להשניא את הלימוד עליו על ידי דרישות מוגזמות לגילו. אולי ההורה היה מעדיף שהילד יהיה רב, אך אם הוא רוצה לעבוד את ה' בצבא-קבע או ליישב את ארץ ישראל בדרך אחרת, לפי תורת ארץ ישראל של הרב

---

²⁶ www.daat.ac.il/daat/dapey/dapim/tfila11.doc

²⁷ כך גם רש"י מעדיף בסוף את ההסבר הזה, ש"אוכלין מהר", ומוכיח מהסמיכות של הברייתא לדברי ר' עקיבא, "מימיו לא אמר הגיע עת לעמוד בבהמ"ד חוץ מערבי פסחים... בשביל תינוקות כדי שלא ישנו...". וכן רש"י, פסחים נ ע"א, "דמצוה לטרוח מבעוד יום כדי להסב מהר, כדאמר בפרק בתרא, 'חוטפין מצה בלילי פסחים בשביל תינוקות שלא ישנו'. כך הסבירו גם הראב"ה ח"ב, פסחים סימן תקכה; שבולי הלקט, סדר פסח סימן רט; כלבו, סימן נא; מאמר חמץ לרשב"ץ, סימן קכ.

²⁸ כלבו (לעיל הערה 27); הנצי"ב, סדר הגדה של פסח; הר"ע יוסף, שו"ת יחוה דעת ד, סימן לז, ד"ה אולם. ראו בדברי המשנה ברורה, שער הציון סימן תעב, סק"ב, שמתלבט בנושא.

קוק, קיימות דרכים רבות ואישיות לעבוד את ד'.²⁹ כשם ש"תלמוד תורה כנגד כולם",³⁰ גם "ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצוות שבתורה".³¹

5. שיטת הריטב"א: גירוי אינטלקטואלי

בפירושו הראשון, מביא רש"י שהביטוי בברייתא, "חוטפין מצות בלילי פסחים בשביל תינוקות שישראל",³² הוא המקור למנהג ש"מגביהין את הקערה" במשך הַסֵּדֶר.³³ בשונה במקצת אך על אותו עיקרון חינוכי, מסביר הריטב"א,

אח"כ היה ראוי לאדם שיסלקו השולחן מלפניו כדי שיראו התינוקות וישאלו (פסחים קטו ע"ב), וכך היו נוהגים בימי האמוראים לפי שהיו אוכלים על שולחנות קטנים, כל אחד ואחד בשולחן שלו, אבל עכשיו שאוכלים על שולחן גדול והוא טורח גדול לסלקו ולהחזירו, אנו עושים את הקערה שולחן בפני עצמו... ואנו מסלקין אותה מן השולחן במקום השולחן... ומנהג רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל כי כשהיו תינוקות בבית... ומסלקין את הקערה, היה אומר לשמש "הב ונברוך כי הרבה אכלנו", כדי שיראו התינוקות וישאלו. ונראה לי שאם היה מושיט (הילד, א.ש.) ידו ליטול מן הלחם נוטלין אותה מידו ואומרים לו "הרבה אכלת"³⁴ (למרות שלא אכל כלום, א.ש.), וזהו שאמרו בגמרא... 'חוטפין מצה בלילי פסח' כדי שיראו התינוקות וישאלו, ופירושים רבים נאמרו בו וזהו הנכון בעיני.³⁵

---

²⁹ הראי"ה קוק, אורות הקודש ג, עמ' קלז-קלט, ועמ' רכא, "כל אדם צריך לדעת שקרוי הוא לעבוד על פי אופן ההכרה וההרגשה המיוחד שלו, ע"פ שורש נשמתו"; אורות התשובה טו, י.
³⁰ משנה, פאה א, א.

³¹ ספרי דברים יב; תוספתא עבודה זרה ה, ב. בדומה לעולמה הרוחנית של האשה, גם חלק מתורת ארץ ישראל של הרב קוק מתבססת על יסוד "העוסק במצוה פטור מן המצוה", ראו מאמרי, "הפמיניזם האורתודוקסי במבט גלתי ובמבט ישראלי", זוהר ט (חורף תשס"ב), עמ' 195-203, ושוב בשירת עלמות, עמ' 474-482.

³² רש"י והריטב"א גרסו "שישאלו" ולא "שלא ישנו", וזה השפיע על הסברם, אך ראו בגירסת רש"י בפסחים נ ע"א (לעיל הערה 27) שגרס כאן "שלא ישנו", אך ידוע שרש"י המודפס על פרק ערבי פסחים הוא לא מושלם.

³³ מובא ברש"י וברשב"ם, וכך דעת המרדכי שמביאה כדעה הראשונה, ומובא כהסבר שני אצל רבנו ירוחם (לעיל הערה 20).

³⁴ ניתן להוכיח מדברי הרמב"ן ("הרבה אכלנו") והריטב"א ("הרבה אכלת") כאן את דברנו במאמרנו, "שקר חינוכי ותרגילי סימולציה לפי ההלכה", טללי אורות ג (תשנ"א), עמ' 103-110, שמותר במצבים מסוימים לעשות משחקי סימולציה תוך כדי "שקר חינוכי".

³⁵ הגדה של פסח לריטב"א. יתכן שהרמב"ם מתכוון גם לכך בהקדמתו, "וצריך לעשות שינוי בלילה הזה כדי שיראו הבנים וישאלו... וכיצד משנה?... ועוקרים השולחן מלפניהם... וחוטפין מצה זה מיד זה וכיו"ב האלו". ברם, מוכח מהתוספת של הרמב"ם "זה מיד זה" שלא מדובר באב שחוטף מבנו ברוגז מדומה, אלא במשחק מהנה, וכמו שהבין גם המאירי, "כדי שישתעשו התינוקות בכך", והנמוקי יוסף, "דרך שחוק".

כלומר, סדר הפסח צריך לכלול אמצעים חינוכיים המגרים את הסקרנות ומושכים את תשומת לבם. לא יתכן שבדור שילדנו מתגרים עם תמונות צבעוניות ותכניות מחשב מעוררות עניין בכל נושאי לימודי החול והתחביבים, שחלילה נלמד את ספרי הקודש או נקיים את המצוות בצורה אפורה ולא מושכת. אינני מתכוון לשנות את המראה של דף הגמרא להיות "צבעוני", אלא כמו שבזמנו, אמר ר' ישראל מסלנט שיבוא יום ושיטתו של הר"ח סולובייצ'יק מבריסק יתאים את לימוד הגמרא להנאות גם לחברה המודרנית והאינטלקטואלית.³⁶

אף הרב קוק הדגיש שהדורות הללו אינם מעוניינים לחזור בתשובה מיראה, אלא מתוך לימוד "יסודי הרגש והדעת שבמרחב התורה".³⁷ להרחיב את נושאי הלימוד, לגלות מחדש את לימודי התנ"ך, החסידות, הקבלה, האמונה, המוסר וכדומה, כי "אין אדם לומד תורה אלא ממקום שלבו חפץ".³⁸ כשם שיש טעם שונה במזון, וברא הקב"ה מגוון עצום של צבעים וטעמים שונים ומגרים, כך להבדיל, במזון הרוחני, חשוב לעזור לכל ילד למצוא את האות שלו בתורה,³⁹ את החיבור שלו להקב"ה והמצוות בדרך המתאימה לו, שכך יהיה יותר אמיתי, עמוק ונצחי.⁴⁰

סיכום

נראה שכל אחד מהראשונים הבין את הביטוי "חוטפין מצות" על פי תשובתם החינוכית כיצד לעניין ולשתף את הילדים, שלא לאבד אותם בליל הסדר, ולאורח כל חייהם. לחבר אותם לתורה ומצוות מתוך שמחה והזדהות, גירוי והתלהבות אמיתית, מאוזן יחד עם משמעת, אך ללא צפיות מוגזמות.

---

³⁶ N. Kamenetzky, The Making of a Godol, Jerusalem 5762, p. 412

³⁷ הראי"ה קוק, "הדור", עקבי הצאן, עמ' קט-קיא.

³⁸ בבלי, עבודה זרה יט ע"א.

³⁹ "הענג והשמחה", עקבי הצאן, עמ' קיז-קיח.

⁴⁰ ראו לעיל הערה 29.